

Integraatiokehitys Tyynen meren talousalueella

ERJA KETTUNEN

Kansantaloustieteen laitos, talousmaantiede, Helsingin kauppakorkeakoulu

Kettunen, Erja (1994). Integraatiokehitys Tyynen meren talousalueella (Economic integration in the Pacific Rim). Terra 106: 2, pp. 105–118.

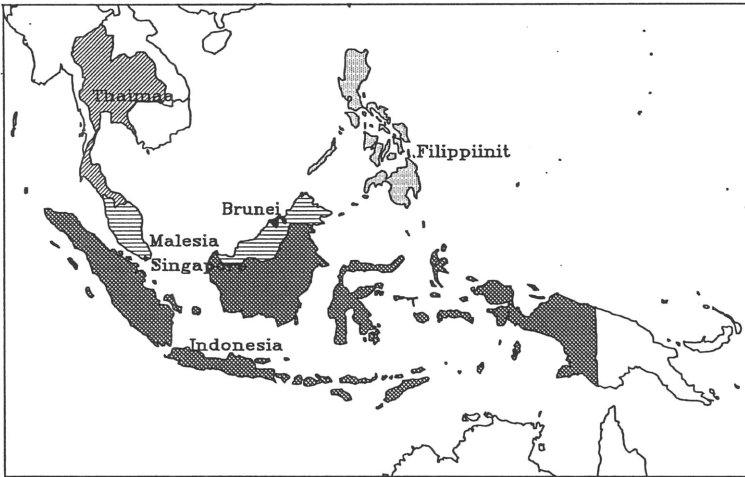
International economic integration is the result of regional organization formation and market-led integration. Regional economic organizations have been established in attempt to liberalize international trade and investments and to coordinate economic policies. Market-led integration is reflected in the economic interchange – trade and investment – within a region. This article discusses the economic organizations of the Pacific Basin, where regional economic cooperation has evolved on two levels, formal and informal. Formal economic cooperation is implemented within intergovernmental organizations. The development of ASEAN (the Association of Southeast Asian Nations) and its novelty AFTA (ASEAN Free Trade Area) has progressed within the transformation of the global political economy from *geopolitics* to *geoeconomics*. The recently established NAFTA (North American Free Trade Agreement) forms another example of a free trade area which may affect the regional, and indirectly even global, production structures. The informal organizations serve as forums for the private sector to discuss regional economic issues. There are various informal organizations which support open market policies in the Asia-Pacific. PECC (Pacific Economic Cooperation Conference) was established to operate on a tripartite basis: business sector, government officials, and academia. Evolving from its operation, APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation) recently gathered the largest group of leaders of the Pacific countries ever to discuss regional economic matters. The APEC summit in Seattle marked a new era in the process of economic integration institutionalization within the Pacific Rim region.

Erja Kettunen, Department of Economic Geography, Helsinki School of Economics and Business Administration, Runeberginkatu 14–16, FIN-00100 Helsinki.

Kansainvälistä yhteistyötä ja integroitumista tapahtuu talouden eri tasoilla, ja eräs perusjako tehdään valtioiden välisen ja markkinajohtaisen integraation välillä. Hallitustasolla syntyvä integraatio perustuu valtioiden keskinäisiin sopimuksiin talouden esteiden poistamiseksi. Valtioiden välinen talusintegraatio jaetaan tyypillisesti seuraaviin vaiheisiin riippuen jäsenmaiden talouksien harmonisoinnin asteesta: 1) vapaakauppa-alue, 2) tulliliitto, 3) yhteismarkkinat ja 4) talus- ja rahaliitto. Markkinoiden integraatio puolestaan on seurausta alueen sisäisen vaihdannan ja talouden kasvusta riippumatta mahdollisista talousteistä (Higgott 1993, 104). Sitä indikoivat mm. ulkomaankaupan ja kansainvälisten investointien virrat.

Tässä artikkelissa tarkastelen Tyynen meren suurtalousalueen maiden, ns. Pacific Rimin, talusyhteistyöhankkeita. Tyynen meren Aasian puoleisella reuna-alueella integraation esimerk-

kinä on Kaakkois-Aasian maiden järjestö Asean, jonka jäsenmaat perustivat vapaakauppa-alueen Aftan vuonna 1993. Tyynen meren Amerikan puoleisen mantereen kolme maata teki Pohjois-Amerikan vapaakauppasopimuksen Naftan, joka tuli voimaan vastikään tämän vuoden alussa. Afta ja Nafta ovat selkeimmin institutionalisoituneita alueen integraatiohankkeista. Afta-alueen maat ovat nopean talouskasvunsa ansiosta erittäin potentiaalisia vienti- ja etabloitumiskohteita. Myös Nafta avaa uusia investointikohteita ja laajat markkinat kansainvälisille yrityksille. Tyynen meren suurtalousalueella on lisäksi useita valtameren yli ulottuvia yhteistyöhankkeita kuten Apec ja sen edeltäjät PECC, PBEC ja Paftad. Ne ovat esimerkkejä erilaisista yhteistyöfoorumeista (ministeritason neuvottelut, virkamieskokoukset, talusjohtajaneuvosto ja ekonomistikonferenssit) alueen talusintegraation edistämiseksi.

Kuva 1. Asean-maat.

Fig. 1. The ASEAN countries.

Kaakkois-Aasian maiden integraatio: Asean

Viisi Kaakkois-Aasian kehitysmaata – Filippiinit, Indonesia, Malesia, Singapore ja Thaimaa – perusti Aseanin (the Association of Southeast Asian Nations) vuonna 1967, ja Bruneista tuli järjestön kuudes jäsen vuonna 1984. Asean-maat ovat hyvin erikokoisia ja sijaitsevat melko hajallaan pääasiassa Kaakkois-Aasian saaristomerialueella. Jäsenmaista Thaimaa kuuluu Kaakkois-Aasian manneralueeseen (kuva 1). Historiallisesti alue oli jo kauan ennen eurooppalaisten siirtoma-aikaa toiminnallinen suurtalousalue ja vilkas vuorovaikutusalue lännestä tulleiden intialaisten ja pohjoisesta tulleiden kiinalaisten välillä (Pannell 1985, 403). Siirtomaakausi rikkoi alueellista yhtenäisyyttä usean vuosisadan ajan. Alueella vaikuttivat mm. britit nykyisissä Singaporesa ja Malesiassa sekä hollantilaiset nykyisessä Indonesiassa.

Asean-maat muodostavat demografisilta ja taloudellisilta ominaisuuksiltaan hyvin heterogeenisen ryhmän. Väentiheydessä on huomattavia alueellisia eroja, mikä johtuu osittain fyysismaantieteellisistä tekijöistä. Asean-alueelle on tunnusomaista kulttuurien kirjo: esimerkiksi Malesian monikansallisen väestön pääryhmät ovat malaijit (50 %), kiinalaiset (30 %) ja intialaiset (10 %), ja pelkästään Indonesiassa puhutaan yli 200 alkuperäiskansojen kieltä tai murretta. Luonnonvarojenkin suhteen maat eroavat toisistaan: ääritapauksina ovat yhtäältä valtavat resurssit omaava Indonesia ja toisaalta pieni kauppiasvaltio Singapore. Myös maiden talouskehityksessä on suuria eroja (taulukko 1). Bruneissa ja Singaporessa

bruttokansantuote asukasta kohti on korkein, mutta Thaimaassa ja Malesiassa talouden kasvuvauhti on jo usean vuoden ajan ollut erittäin nopea. Filippiinien talouden tila on ryhmän heikoin sekä talouden kasvun että inflaation suhteen.

Geopolitiikan haasteet

Aseanin perustamisen taustalla oli turvallisuuspolitiikka. Nämä kapitalistisella kehitystiellä olevat maat päätyivät keskinäiseen yhteistyöhön 1960-luvun kylmän sodan ilmapiirissä tavoitteenaan turvata alueen poliittinen ja sotilaallinen vakaus. Maat kokivat uhkana Aasiassa tapahtuneet kommunistiset vallankaappaukset sekä erityisesti Vietnamin sodan ja pyrkivät yhteisvoimin torjumaan sekä alueen ulkoisia levottomuuksia että maiden sisäpoliittista epävakautta (Rigg 1991, 207). Asean- perustamisasiakirjan mukaan organisaation muodollisena tavoitteena oli nopeuttaa alueen taloudellista kasvua, sosiaalista ja kulttuurista kehitystä sekä edistää alueellista rauhaa ja vakautta.

Vaikka Aseanin tavoitteeksi ei alunperin asetettu poliittista yhteistyötä, tämä on osoittautunut yhteisön toiminnan näkyvimmäksi osaksi (Rigg 1991, 221). Jäsenmaat ovat keskinäisistä jännitteistään huolimatta kyenneet saavuttamaan yksimielisyyttä sekä sisäisissä että alueen ulkoisissa suhteissaan. Asean on jäsentensä ulkopoliittikan perusta, ja sen kannanottoja yhteisönä erityisesti Kamputsean kriisissä on pidetty merkittävänä poliittisen yhteistyön osoituksena (Kurus 1993, 822). Yleensäkin Aseanin toiminnan on katsottu syntyneen vastauksena alueen ulkopuolisille tapahtumille. Alueellinen integraatio voidaan näin ymmärtää maiden yrityksenä hallita

Taulukko 1. Asean-maiden makrotaloudellisia tunnuslukuja vuonna 1990. (UN Statistical Yearbook 1990/1991; Asiaweek)

Table 1. Macroeconomic indicators of the ASEAN countries in 1990. (UN Statistical Yearbook 1990/1991; Asiaweek)

	Väestö (milj.) <i>Popul.</i> (mill.)	BKT (mrd USD) <i>GNP</i> (bn USD)	BKT/as. (USD) <i>GNP/cap</i> (USD)	BKT-kasvu (%) <i>GNPgrowth</i> (%)	Inflaatio (%) <i>Inflation</i> (%)
Brunei	0,2 ¹	3,4 ³	17.000	n.a.	n.a.
Filippiinit	60,7	43,8	720	2,4	12,7
Indonesia	179,0	107,3	600	7,4	7,4
Malesia	13,1 ²	42,4	3.240	9,8	2,6
Singapore	3,0	34,6	11.500	8,3	3,5
Thaimaa	54,5	80,2	1.470	10,0	6,0

Huom./Note: ¹1981, ²1980, ³1984

Taulukko 2. Asean-maiden vienti ja tuonti vuosina 1981 ja 1990. (IMF Direction of Trade Statistics, Yearbooks 1988, 1991)

Table 2. Exports and imports of the ASEAN countries in 1981 and 1990. (IMF Direction of Trade Statistics, Yearbooks 1988, 1991)

	Vienti (mrd USD) <i>Exports (USD bn)</i>		Tuonti (mrd USD) <i>Imports (USD bn)</i>	
	1981	1990	1981	1990
Brunei	4.037	2.206	0.594	1.722
Filippiinit	5.645	8.068	8.479	13.041
Indonesia	22.260	25.675	13.272	21.767
Malesia	11.770	29.409	11.550	29.251
Singapore	20.967	52.752	27.572	60.899
Thaimaa	7.031	23.068	9.955	33.379

kansainvälisen järjestelmän muutosten vaikutuksia (Antikainen-Kokko 1988, 99).

Aseanin saavutukset taloudellisessa yhteistyössä olivat muodollisesta tavoitteesta huolimatta vaatimattomia 1970- ja 1980-luvuilla. Erilaisia yhteistyöhankkeita teollisuuden alalla olivat mm. Asean Industrial Projects (AIP), Asean Industrial Complementation (AIC) ja Asean Industrial Joint Ventures (AIJV), mutta ne eivät johtaneet konkreettisiin tuloksiin (Pangestu *et al.* 1992). Jäsenmaiden välisen kaupan tullien alentamiseen pyrittiin jo vuonna 1977 solmitulla Preferential Trading Arrangements (PTA) -sopimuksella, jonka piiriin saatiin kuitenkin Asean-maiden kaupan kannalta vain toisarvoisia tuotteita (Chatterjee 1990, 66). Maiden kokonaisulkomaankauppa oli suhteellisen vähäistä, koska niiden teollistumispolitiikka perustui protektionistiseen ja tuontia korvaavaan ISI-strategiaan (import substitution industrialization).

Kohti geoekonomiaa

Useissa Asean-maissa alettiin toteuttaa vientipainotteista EOI-talouspolitiikkaa (export oriented industrialization) 1970- tai -80-luvulta lähtien. Viennin nopea kasvu mahdollisti myös tuonnin kasvun. Taulukossa 2 ovat Asean-maiden viennin ja tuonnin arvot vuosilta 1981 ja 1990: vuosikymmenen aikana erityisesti Singaporen, Thaimaan ja Malesian ulkomaankauppa kasvoi huomattavasti. Se oli kuitenkin seurausta yksittäisten jäsenmaiden avoimesta talouspolitiikasta eikä varsinaisesti Asean-järjestön toiminnasta talousyhteistyön edistämiseksi. Lisäksi alueen ulkomaankaupasta huomattava osa tapahtuu maiden kiinalaisyhteisöjen toimesta – mm. Singaporessa, Malesiassa ja Indonesiassa kiinalaiset pitävät yllä suhteellisen suurta osaa maiden taloudesta.

Asean-maiden tärkeimmät kauppakumppanit ovat Yhdysvallat, Japani ja Euroopan unionin

sekä Itä-Aasian maat. Aseanin sisäisen kaupan osuus jäsenmaiden koko ulkomaankaupasta on vain noin 10–20 %, ja tästäkin suurin osa on kauppaa Singaporen ja toisen Asean-maan välillä. 1980-luvulle asti Asean-maat olivat alkutuotajina toistensa kilpailijoita maailmanmarkkinoilla ja Singaporea lukuunottamatta ne veivät pääasiassa raaka-aineita ja trooppisia maataloustuotteita läntisiin teollisuusmaihin (Rigg 1991, 219). Esimerkiksi Suomi toi Asean-maista 1980-luvun alkupuolella luonnonkumia, mausteita, hedelmiä ja kalaa (Kettunen & Saarinen 1992, 93).

1980-luvun lopulla Asean-maiden tuotantoraenteet alkoivat muuttua vientisuuntautuneen teollistumisstrategian ja ulkomaisten investointien myötä. Talouspolitiikan muutos liittyi yleiseen vapaiden markkinoiden talousajattelun nousuun ja Asean-maiden haluun saada ulkomaista pääomaa alueelle (Kettunen 1993a, 7). Työvoimavaltaiset teollisuudenalat kehittyivät voimakkaasti, mikä johti kohti suurempaa taloudellista erikoistumista alueella. Malesiaan sijoittui mm. elektroniikkateollisuuden kokoonpanoa ja Thaimaahan tekstiiliteollisuutta.

Aseanin kasvukolmiot ovat erityistapaus alueen talousyhteistyöhankkeista, »integraatioita integraation sisällä». Näistä tunnetuin on Singaporen–Johoren–Batamin kasvukolmio, joka perustuu kolmen maan sekä hallitustason että yksityisen sektorin yhteistyöhön. Kasvukeskuksissa hyödynnetään talouksien komplementaarisuutta ja sijaintietuja tehokkaammin kuin suuralueiden yhteistyöhankkeissa: Singapore onkin suurin investoija Johoressa (Pesonen 1992). Voidaan myös odottaa, että talouskolmion integraatio tulee etenemään nopeammin kuin varsinaisen Aseanin integraatio (Blomqvist 1992). Maiden yhteisten kasvukeskusten lisäksi yksittäisillä Aseanmailla on omia erityistalousalueita. Esimerkiksi Malesiassa on investointikannustimena monikansallisille teollisuusyrityksille ns. teollisuusalueita (industrial estates), joissa tullivalvontaa ja -muodollisuuksia on vähennetty (Kettunen & Saarinen 1993, 11).

Vapaakauppa-alue Afta

1990-luvulle tultaessa Asean-järjestö joutui arvioimaan talouspoliittisen roolinsa uudelleen maailmantaloudessa tapahtuneiden muutosten vuoksi. Aiempi poliittinen ja turvallisuusyhteistyö jäi taka-alalle kylmän sodan päätyttyä. Euroopan ja Pohjois-Amerikan suurtalousalueiden voimistunut talusintegraatio, maailmankaupan Gatt-neuvottelujen (General Agreement on Tariffs and Trade) viivästyminen ja yleinen protek-

tionismin uhka siirsivät myös Aseanin toiminnan painopistettä kohti taloudellista yhteistyötä. Lisäksi jäsenmaissa tehdyt talousuudistukset, rajoitusten purkaminen ja yksityistäminen edesauttoivat Aseanin sisäisen kaupan vapauttamista (Ariff 1992, 3).

Asean-maat perustivat vapaakauppa-alueen eli Aftan (Asean Free Trade Area) vuonna 1993 tavoitteenaan alentaa alueen sisäisen kaupan tullit teollisuustavaroiden osalta 0–5 %:iin vuoteen 2008 mennessä. Afta-sopimuksen mukaan vapaakauppa-alue toteutetaan asteittain ns. CEPT-suunnitelman (Common Effective Preferential Tariff) puitteissa. Sopimuksen sisältämän alkuperäsäännön mukaan tullialennuksen saa tuotteista, joiden jalostusarvosta vähintään 40 % on tuotettu josakin Asean-maassa. Tullien poistossa noudatetaan rinnakkain perusaikataulua ja nopeutettua aikataulua, »normal track» ja »fast track», sekä tuoteryhmä- ja maakohtaisia siirtymäsäännöksiä. Nopeutetut tullien alennukset toteutetaan vuoteen 2003 mennessä tiettyjen tuoteryhmien osalta, joita ovat mm. tekstiilit, farmasiatuotteet, elektroniikka, sementti ja muovit. CEPT-sopimus sallii jäsenmaiden kuitenkin myös suojella joitakin kansallisesti herkkiä tuotteita, mikä saattaa hidastaa kaupan vapauttamista.

Kolmen Asean-maan ulko- ja kauppaministeriöissä tehdyissä haastatteluissa kysyttiin maiden suhtautumista ja odotuksia Aftan suhteen juuri ennen sopimuksen voimaantuloa. Asean-maista Malesia on ollut sitoutunein prosessin etenemiseen, ja jo neuvotteluvaiheessa maassa kannatettiin vapaakauppa-alueen mahdollisimman nopeaa toteuttamista (Mohd Hassan Bal 1992) ja odotettiin Aftasta selkeitä hyötyjä Malesialle (Merlyn Kasimir 1992). Indonesia oli hitaamman aikataulun kannalla ja katsoi Asean-alueen markkinoiden kilpailukyvyyn ylläpitämisen olevan sopimuksen tavoitteena (Rahayubudi 1992). Kuitenkin Afta merkitsee myös Indonesialle »uutta aikakautta» kaupan vapauttamisessa (Aswin Darwis 1992). Thaimaan näkökulmasta Aftan ensisijainen tavoite on houkutellessa ulkomaisia investointeja alueelle, ja alueellisen kaupan lisääminen on vasta toissijainen tavoite (Apichart Chinwanno 1992).

Afta-sopimuksen »sisin tarkoitus» lieneekin Asean-maiden teollisuuden kansainvälisen kilpailukyvyyn säilyttäminen eikä ainoastaan maiden välisen kaupan kasvattaminen (Ariff 1992, 9). Sen lisäksi, että Asean-maat ovat Afta-sopimuksella pyrkineet houkuttelemaan ulkomaisia investointeja ja monikansallisia yrityksiä alueelle, 1990-luvulla ne ovat ottaneet yhä aktiivisemman roolin viejinä ja investoijina maailmantaloudessa. Esimerkiksi Malesia on hakenut aggressiivi-

Kuva 2. Indonesian talousuudistusten seurauksena pääkaupunkiin Jakartaan (n. 13 milj. as.) etabloituu yhä useampia kansainvälisiä pankkeja ja yhtiöitä.

Fig. 2. After deregulations in the Indonesian economy, a greater number of international banks and companies are established in the capital Jakarta (popul. 13 mill.).

sesti uusia markkinoita Euroopasta, Nafta-maista ja Latinalaisesta Amerikasta (Voon Phin-Keong 1992).

Aseanin ja Aftan merkitys

Aseania on pidetty yleisesti kolmannen maailman parhaiten menestyneenä alueellisena yhteistyöorganisaationa (Rigg 1991, 207). Se on saavuttanut neuvotteluvoimaa kansainvälisissä poliittisissa ja taloudellisissa suhteissaan, mikä on voimistanut ja legitimoinut sen roolia alueellisena toimijana maailmantaloudessa. Asean on aiioa kehitysmaaorganisaatio, joka on kyennyt institutionalisoimaan vuosittaiset neuvottelut länsimaisten teollisuusvaltioiden kanssa ns. Asean Dialogue Partners -järjestelyllä. (Kurus 1993, 824) Aseanin sisäinen toiminta puolestaan on perustunut

keskinäiseen konsultaatioon, ja jäsenmaat pitävät tiukasti kiinni kansallisesta suvereniteetistaan. Konsensusperiaate on ollut päätöksenteon edellytyksenä kautta Aseanin historian, mikä tulee säilymään edelleen (Mohd Hassan Bal 1992).

Aseanin olemassaolo on osaltaan edistänyt alueen poliittista vakautta, mikä on luonut edellytyksiä maiden teollistumiselle. Asean-maiden nopea talouskasvu, suhteellisen alhaiset työvoimakustannukset ja vakaat poliittiset olot ovat tehneet alueesta potentiaalisen kohteen monikansallisten yritysten toiminnoille, ja maiden halu ylläpitää kansainvälisiä suoria investointeja alueella on edistänyt Afta-prosessia. Kilpailukykyä säilyttämiseksi Asean-maiden tulee kuitenkin pysyä jatkuvasti kehittämään korkeampaa osaamista koulutuksen lisäämisen ja sen tason nostamisen kautta. Talouskehityksen jatkumiseksi maiden on pyrittävä pois nykyisestä teollisuusmaiden alihankkijan roolistaan ja ryhdyttävä itse hoitamaan tuotantoprosessin suurinta osaamista vaativia vaiheita (Asikainen & Tiainen 1993, 127).

Aseanin alkuperäinen *raison d'être* – yhteistyö kylmän sodan maailmassa – on muuttunut maailmantalouden uusien haasteiden myötä (Rolls 1991, 323), jotka ovat yhä enemmän taloudellisia. Aftan perustaminen on konkreettinen askel Aseanin talousyhteistyössä, mutta Afta-integraation toteutuminen tulee kuitenkin riippumaan sekä alueellisesta että globaalista talouspoliittisesta kehityksestä (Kettunen 1993b, 10). Vaikka alueen talous-, kulttuuri- ja poliittismaantieteelliset ominaisuudet kuten fyysinen hajanaisuus, kulttuuripluralismi ja poliittinen heterogeenisyys vaikeuttavat integraatiota, Afta-sopimuksen solmiminen osoittaa, että Asean-maiden hallitukset kokevat talousyhteistyön välttämättömäksi.

Pohjois-Amerikan maiden integraatio: Nafta

Kanadan, Meksikon ja Yhdysvaltain tuore vapaa-kauppasopimus Nafta (North American Free Trade Agreement) astui voimaan 1.1.1994. Sen on määrä poistaa tullit jäsenmaiden välisestä kaupasta teollisuustuotteiden, maataloustuotteiden sekä tekstiili- ja vaatetustavaroiden osalta. Puolet teollisuus- ja maataloustuotteiden tulleista poistuu välittömästi, 15 % seuraavien viiden vuoden aikana ja loput vaihtelevien aikataulujen mukaan 6–15 vuoden kuluessa (Salolainen 1992, 18). Kaupan vapauttamisen lisäksi sopimukseen sisältyy palvelujen ja investointien vapauttaminen sekä henkisen omaisuuden suoja noudatellen Gattin periaatteita. Naftassa on säännöksiä koskien

mm. patenteja, tavaramerkkejä ja tekijänoikeuksia, joiden hoito on ollut puutteellista erityisesti Meksikossa. Mukana on myös ympäristöaspekti: sopimus kieltää maita alentamasta terveys-, turvallisuus- ja ympäristöstandardejaan ulkomaiden investointien houkuttelemiseksi, mutta ei kuitenkaan määrää sanktioita tämän vastaisesti toimiville.

Nafta-sopimuksen sisältämän alkuperäsäännön mukaan tullit poistetaan vain tuotteilta, joiden jalostusarvosta vähintään 50 % on tuotettu josakin Nafta-maassa. Autoteollisuuden tuotteisiin kohdistuu kuitenkin 62,5 %:n alkuperävaatimus. Lisäksi Nafta poistaa jäsenmaiden välisestä ulkomaankaupasta tuontikiellot, tuonnin määrälliset rajoitukset, vientiverot sekä tullauksen käsittelymaksut (Pöllänen & Masalin 1993, 35). Joidenkin arvioiden mukaan monimutkaiset alkuperäsäännöt tulevat olemaan Naftan vaikeutena, koska niihin sisältyy poikkeuksia ja pohjoisamerikkalaisuusasteen määrittämiseksi on vaihtoehtoisia laskutapoja.

Meksikon aloite

Merkittävää Naftan synnyssä oli Meksikon ratkaiseva aloite vapaakauppa-alueen perustamiseksi. Ehdotuksen taustalla oli maan talouspolitiikan muutos. Meksikossa oli harjoitettu suljetun talouden ISI-politiikkaa, mutta maan talous kaatui vuonna 1982 öljyn hinnan romahduksen, Yhdysvaltain laman ja korkean korkotason seurauksena (Ramirez 1993, 177). Talouden avaamisen aloitti vuonna 1983 silloinen presidentti Miguel de la Madrid ja seuraaja Carlos Salinas de Gortar jatkoi työtä. Meksikon teollistumispolitiikaksi otettiin vientisuuntautunut EOI- strategia. Vuonna 1986 Meksiko liittyi Gattin jäseneksi, maan maksimitullitasoa laskettiin 50 %:sta 20 %:iin (Ramirez 1993, 182) ja täydellistä tuontilisen-siointia alettiin purkaa.

Vuonna 1989 Meksiko sai sovittua ulkomaanvelkojensa uudelleenjärjestelyn kansainvälisten rahoittajien kanssa. Valtionyhtiöiden yksityistäminen onnistui hyvin ja toi valtiolle rahaa, mikä myötä budjettivaje poistui. 1990-luvulle tultaessa Meksikolla oli kuitenkin edelleen talousongelma: maan vähäiset ulkomaiset investoinnit eivät riittäneet talouden uudistamiseen ja työpaikkojen luomiseen. Presidentti Salinas totesi, että koska investointeja ei enää ollut tulossa Euroopasta, Meksikon oli käännäyttävä pohjoisen naapurinsa puoleen vanhoista ennakkoluuloista huolimatta (Sampovaara 1993, 22).

Meksiko ehdotti Pohjois-Amerikan vapaakauppa-alueen perustamista vuonna 1990. Nafta-neuvotteluja käytiin 14 kuukautta, ja elokuussa 1992

Salinas allekirjoitti sopimuksen yhdessä Yhdysvaltain presidentin George Bushin ja Kanadan pääministerin Brian Mulroneyn kanssa. Kanadan ja Yhdysvaltain välillä oli ollut vapaakauppasopimus jo vuodesta 1989 lähtien, joten Naftassa oli lähinnä kyse maiden suhteista Meksikoon. On arvioitu, että Naftan toteutuminen oli mahdollista vain Meksikon ehdottamana. Jos Yhdysvallat olisi ehdottanut vapaakauppa- aluetta, sitä olisi pidetty yrityksenä sekaantua eteläisen kehitysmaanaapurin ulkopoliittiseen asemaan. Kanada taas tuli Naftaan puolustuksellisista syistä, koska se kilpailee Meksikon kanssa Yhdysvaltain markkinoilla pitkälti samoilla tuotteilla.

Sittemmin sopimus aiheutti sisäpoliittista kitkaa sekä Yhdysvalloissa että Kanadassa. Bushin seuraaja Bill Clinton suhtautui sopimukseen edeltäjänsä nihkeämmin ja asetti hyväksymisensä ehdoksi ympäristö- ja työvoimakysymyksiä koskevat sivusopimukset. Kanadassa sopimus aiheutti tyytymättömyyttä, koska Yhdysvaltain ja Kanadan vuonna 1989 tekemä vapaakauppasopimus oli johtanut työttömyyden kasvuun maassa (Karvonen 1993).

Maiden erilaisuus

Nafta-maat ovat taloudellisilta resursseiltaan hyvin erilaisia, mitä indikoivat taulukossa 3 olevat makrotaloudelliset tunnusluvut. Yhdysvaltain ja Kanadan bruttokansantuote asukasta kohti on noin seitsenkertainen verrattuna Meksikoon. Meksiko on viime vuosina kärsinyt myös erittäin korkeasta inflaatiosta.

Nafta on ensimmäinen teollisuusmaiden ja kehitysmaan kesken tasavertaisuuden periaatteella tehty vapaakauppasopimus. Meksikon kehitysmaa-asema otettiin huomioon vain myöntämällä sille pitempiä siirtymäaikoja palvelu- ja investointisektoreilla. Meksikon neuvotteluvoimaa osoitti myös, että se onnistui pitämään kansallisesti herkän energiasektorinsa sopimuksen ulkopuolella. Meksikon vuonna 1938 kansallistama öljyteollisuus pysyy edelleen ulkomaalaisten ulottumattomissa: paikallisilla yrityksillä säilyy yksinoikeus raakaöljyn ja maakaasun etsintään, hyödyntämiseen ja investointeihin. Myös maan sähköteollisuutta suojellaan edelleen, mutta esimerkiksi peruspetrokemian teollisuus vapautuu ulkomaisille investoinneille. (Sampovaara 1993, 21)

Periaatteessa Nafta on vain vapaakauppasopimus ilman poliittisia tavoitteita. Vaikka sopimukseen ei sisälly aluekehitys- ja sosiaalitoimintaa kuten Euroopan Unionissa, Nafta-mailla on edessään jatkuva neuvotteluprosessi monista asioista. Yhdysvaltain ja Kanadan suhdetta Naftaan on

Taulukko 3. Nafta-maiden makrotaloudellisia tunnuslukuja vuonna 1990. (UN Statistical Yearbook 1990/91)
 Table 3. Macroeconomic indicators of the NAFTA countries in 1990. (UN Statistical Yearbook 1990/91)

	Väestö (milj.) <i>Popul.</i> (mill.)	BKT (mrd USD) <i>GNP</i> (USD bn)	BKT/as. (USD) <i>GNP/cap.</i> (USD)	Inflaatio (%) <i>Inflation</i> (%)
Kanada	27,3 ¹	570,1	20.880	4,7
Meksiko	81,1	241,4	2.980	26,7
Yhdysvallat/USA	248,7	5.392,2	21.680	5,3

Huom./Note: ¹1991

vaikeuttanut Meksikon ihmisoikeustilanne, joka on ollut jatkuvasti kansainvälisen kritiikin kohteena. Eräs Meksikon sisäpolitiikan ongelma on, että presidentti on aina valinnut seuraajansa eikä vaaleilla ole ollut suurempaa vaikutusta tulokseen (Sampovaara 1993, 23).

Naftan vaikutukset jäsenmaissa

Jäsenmaiden välisen kaupan tulleeihin sopimuksella ei ole kovin suurta vaikutusta, koska ne ovat jo verrattain alhaiset. Yhdysvaltain ja Kanadan vapaakauppasopimuksen myötä niillä on matalat tullit keskinäisessä kaupassaan. Meksikon jo aiemmin tekemien tullinalennusten jälkeen sen keskimääräinen tulliaste on noin 10 %, mikä on suhteellisen alhainen taso kehitysmaalle. Naftan vaikutukset tulevatkin näkymään pääasiassa tuotannon siirtymisenä sekä kasvavina kauppa- ja investointivirtoina maiden välillä. Jo nykyään suurin osa Yhdysvaltain kaupasta molempien naapurien kanssa on monikansallisten yritysten sisäistä kauppaa, minkä voidaan odottaa kasvavan edelleen. Lisäksi Yhdysvaltain markkinoita palveleva vaate- ja tekstiiliteollisuus saattaa vähitellen siirtyä Kaakkois-Aasiasta Meksikoon (Salolainen 1992, 18).

Eniten Naftasta tulee hyötymään juuri Meksiko, koska sen odotetaan saavan uusia kansainvälisiä suoria investointeja sopimuksen myötä. Meksiko onkin käyttänyt lobbaukseen Yhdysvalloissa jo 25 miljoonaa dollaria, joten Naftan toteutuminen on sille erittäin tärkeää. Ulkomaankauppa pohjoisen naapurin kanssa on muodostanut merkittävän osan Meksikon kokonaiskaupasta: esimerkiksi vuonna 1991 maan viennistä suuntautui Yhdysvaltoihin noin 82 %, ja tuonnista vastaava osuus oli noin 72 %. (Sampovaara 1993, 22–23) Odotetuista hyödyistä huolimatta sopimus aiheutti vastikään sisäpoliittisia ristiriitoja myös Meksikossa. Chiapasin osavaltion intiaanitalonpoikien kapina johtui pelosta, että Naf-

ta heikentää jo muutenkin huonossa asemassa olevien alkuperäiskansojen oloja Meksikossa (HS 6.1.1994).

Yhdysvaltain suureen talouteen sopimuksella ei liene kovin suurta vaikutusta, vaikkakin Naftan toteutumatta jääminen olisi maan johdolle poliittinen tappio. Nafta saa kannatusta erityisesti Teksasin osavaltiossa, jolla on pitkä maaraja Meksikon kanssa. Teksas uskoo olevansa Naftan »suurin voittaja», ja maiden välisessä kaupassa se onkin portti Yhdysvalloista Meksikoon: Teksasin vienti muodostaa miltei puolet koko Yhdysvaltain viennistä eteläiseen naapuriin. Tavarakaupan volyymin odotetaan kasvavan voimakkaasti Meksikon talouskasvun myötä. Erityisesti Dallasin merkitys tulee kasvamaan entuudestaan kaupan kuljetuksissa, koska maiden väliset kauppavirrat kulkevat pääasiassa Laredon–Dallasin reittiä (Pöysä 1993).

Kuitenkin Nafta on saanut paljon vastustusta Yhdysvalloissa, ja sopimus on hajottanut mm. Clintonin omien joukkojen rivejä. Sopimuksen herättämä kiihkeä vastustus on yllättävää, koska Meksiko on melko vähäinen tekijä koko maan taloudessa. Yhdysvaltain ulkomaankauppa Meksikon kanssa on alle 10 % sen kokonaiskaupasta ja tuonnin arvo Meksikosta on vain noin 1 % sen bruttokansantuotteesta. Yhdysvalloilla on nykyään lisäksi suuri ylijäämä kaupassaan Meksikon kanssa.

Yhdysvalloissa Naftaa vastustavat eniten ammattiliitot, akateemiset piirit sekä ympäristöaktivistit. Niiden argumenttina on, että maan työpaikat vähenevät vapaakauppasopimuksen myötä yritysten siirtyessä Meksikoon halvan työvoiman takia. Vastustajien arvion mukaan Yhdysvallat tulee menettämään 200 000–500 000 työpaikkaa Naftan tultua voimaan, mikä on kuitenkin pahimmillaankin vain noin 0,4 % Yhdysvaltain 125 miljoonan hengen työvoimasta. Naftan puoltajien näkemyksen mukaan vapaakauppa taas lisää vaurautta Meksikossa, jolloin vienti sinne

Kuva 3. Nafta saa kannatusta erityisesti Teksasissa, missä ulkomaankaupan Meksikon kanssa odotetaan kasvavan huomattavasti. Dallas on maiden välisten ilmakuljetusten solmukohta.

Fig. 3. NAFTA gets support particularly in Texas, where the trade with Mexico is expected to grow considerably. Dallas is the node of the air transportations between the countries.

kasvaa ja siten lisää työpaikkoja Yhdysvalloissa. Jo ennen sopimusta yli 600 000 työpaikkaa Yhdysvalloissa on ollut Meksikon-viennin varassa. Naftan tultua voimaan luvun voidaan odottaa ylittävän 1 miljoonan rajan vuonna 1995 (Hills 1992, 20).

Vastustajien pelko on osittain perusteltua, koska taloudellinen integraatio muuttaa aina jäsenmaiden talousrakenteita. Yhdysvaltain ja Kanadan vapaakauppasopimuksen seurauksena Kanada menetti 460 000 eli peräti 23 % teollisuuden työpaikoista kolmessa vuodessa. Tuotantorakenteiden muuttuessa myös uusia työpaikkoja syntyi yli 300 000, mutta Kanadan nettotappio oli kuitenkin yli 100 000 työpaikkaa. (Sampovaara 1993, 22–23)

Nafta ja ulkomaiset investoijat

Vapaakauppasopimuksen myötä alueen ulkopuo-

listen maiden kilpailuasema heikkenee suhteessa jäsenmaihin. Erityisesti Japanin autoteollisuus on vastustanut Naftaa alusta alkaen. Hondalla on autotuotantoa Kanadassa ja Nissanilla Meksikossa, joista myydään pääasiassa Yhdysvaltain markkinoille, ja sopimuksen alkuperäsäännöt nähdään nyt yrityksenä heikentää niiden asemaa Yhdysvalloissa. Japanilaisyrietykset ovat kuitenkin jo valmistautumassa Naftaan lisäämällä alihankintoja Pohjois-Amerikan alueelta. (Virolainen 1992, 21)

Naftalla on välillisiä vaikutuksia myös suomalaisyritysten toimintoihin alueella. Tähän saakka Pohjois-Amerikka on ollut suomalaisille tärkeämpi investointi- kuin vientikohde: vuonna 1991 suomalaisyritysten ulkomaisista investoinneista noin 22 % tehtiin Pohjois-Amerikkaan, mutta Suomen kokonaisviennistä vain noin 7 % suuntautui alueelle. Esimerkiksi Kanadaan on sijoit-

tunut noin 30 suomalaisyritystä. Kriteerinä suomalaisten Kanadaan etabloitumiseen on ollut maan korkeat tullit, mutta Nafta-sopimuksen myötä Kanadaan voi harjoittaa vientiä tullitta sijoittamalla tuotantoa Meksikoon tai Yhdysvaltoihin. Suomesta käsin toimivan viejän kilpailutilanne heikkenee – kun taas Kanadassa jo toimivien yritysten asema paranee markkinoiden laajentuessa. (Pöllänen & Masalin 1993, 34)

Eräiden arvioiden mukaan suomalaisyritykset voivat joillakin teollisuudenaloilla hyödyntää Meksikon alhaisia työvoimakustannuksia ja päästä tätä kautta Yhdysvaltain markkinoille. Meksikossa on toiminut jo ennen sopimusta noin tusina yritystä, joissa on suomalaista pääomaa, mutta Naftan tultua voimaan määrä saattaa kasvaa (Salolainen 1992, 18). Esimerkiksi Meksikon infrastruktuurin rakentamisessa on potentiaalia myös suomalaisille. Nykyisellään maan liikenneyhteydet ovat riittämättömät, ja lähivuosina maahan rakennettaneen mm. teitä, satamia, lentokenttiä ja patoja (Virolainen 1992, 21). Meksikossa tarvitaan myös voimalaitoksia ja erityisesti ympäristöystävällistä energiaa, missä suomalaisella teknologialla olisi paljon tarjottavaa.

Talousyhteistyöhankkeet yli Tyynen meren

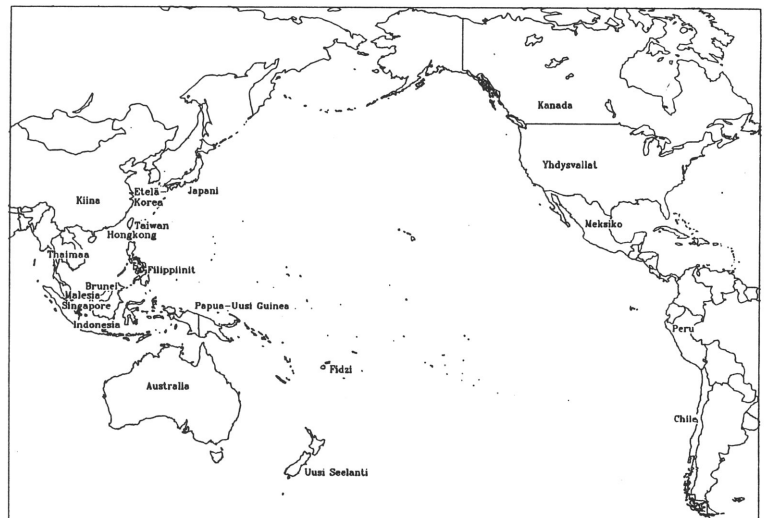
Alueellisten yhteistyöorganisaatioiden perustaminen voidaan nähdä toimenpiteenä avata kansainvälisiä markkinoita (Antikainen-Kokko 1993). Tyynen meren suurतालousalueelle (kuva 4) syntyi 1960-luvulta alkaen Aseanin lisäksi yksityi-

sen sektorin epävirallisia keskustelufoorumia, joiden toiminta alkoi yleensä alueen teollisuusmaiden edustajien hankkeena, mutta laajeni ajan myötä myös kehitysmaihin. 1980-luvulta lähtien hallitustason alueelliset yhteistyöhankkeet aktivoituivat jälleen, koska maailmanlaajuisten Gatt-neuvottelujen hitaus oli johtanut turhautumiseen ponnisteluissa kaupan vapauttamiseksi.

Yksityisen sektorin yhteistyöfoorumit: Paftad, PBEC ja PECC

Professori Kiyoshi Kojima Japanista ehdotti Paftan (Pacific Free Trade Area) luomista vuonna 1965 (Palmer 1991, 133). Se olisi yhdistänyt vapaakauppa-alueeksi Tyynen meren viisi teollisuusmaata eli Australian, Japanin, Kanadan, Uuden Seelannin ja Yhdysvallat. Ehdotus herätti mielenkiintoa, mutta pienemmissä maissa myös huolta Japanin johtoasemasta. Vaikka hallitustason yhteistyötä ei syntynyt, aloitteen seurauksena alueen taloustieteilijät muodostivat vuonna 1968 Paftadin (Pacific Trade and Development Conference). Ekonomistit ja talousasiantuntijat, nykyään jo 18 maasta (liite 1), kokoontuvat säännöllisesti sen puitteissa keskustelemaan alueen talous- ja kauppapolitiikasta. Konferenssit ovat epävirallisia: osallistujat eivät edusta maataan tai hallitustaan, vaan heidät kutsutaan yksityishenkilöinä. Paftadilla on myös sihteeristö, joka sijaitsee Canberrassa.

Uusi aloite valtioiden välisen yhteistyön institutionalisoimiseksi syntyi vuonna 1976. Optad-ehdotus (Organization for Pacific Trade and De-

Kuva 4. Tyynen meren suurतालousalue.

Fig. 4. The Pacific Rim.

velopment) ei kuitenkaan koskaan johtanut konkreettiseen toimeenpanoon. Synnä luultavasti oli teollisuusmaiden välisen hankkeen herättämä huoli alueen kehityksessä, mikä on ollut – ja on edelleen – yksi suurimmista vaikeuksista laajien alueellisten organisaatioiden luomisessa (Palmer 1991, 137).

Vuonna 1967 joukko liikemiehiä, pankkiireja ja teollisuusjohtajia perusti PBEC:n (Pacific Basin Economic Council) edistämään Tyynen meren maiden talousyhteistyötä. Tämän luonteeltaan yksityisen ja epävirallisen organisaation tavoitteena on luoda alueelle liiketoiminnan kannalta mahdollisimman suotuisa ilmapiiri yhteistyössä maiden hallitusten ja kansainvälisten ryhmien kuten Gattin kanssa. Nykyään PBEC kokoa vuosittain jo noin 600 suuryrityksen johtajia 14 maasta (liite 1). Järjestö pyrkii toimimaan kansainvälisen kaupan ja investointien esteiden poistamisen hyväksi ja kannustaa erityisesti alueen kehitysmaita näiden pyrkimyksissä saavuttaa ulkopuolisten tuesta riippumaton talouskasvu. Liikemiehet ovat korostaneet, että hallitusten yhteistyöyritykset maailmankaupassa voivat jäädä tehottomiksi, mikäli yksityinen sektori ei ole sitoutunut niihin alusta alkaen (Albrecht 1990, 119).

PECC (Pacific Economic Co-operation Conference) muodostettiin vuonna 1980 kolmen osapuolen – liikemiesten, akateemikkojen ja virkamiesten – yhteiseksi foorumiksi. Myös PECC on epävirallinen, sillä virkamiehet osallistuvat kokouksiin yksityishenkilöinä. Järjestön tavoitteena on kehittää avointa Tyynen meren talousaluetta ja tukea avointa multilateraalista talousjärjestelmää globaalilla tasolla (AS 1992, 252). PECC on alueellisesti laaja: konferensseihin osallistuu edustajia yli 20 maasta, mukaanlukien joukko Tyynen meren pieniä saaristovaltioita (liite 1). Paftad ja PBEC ovat PECC:n täysjäseniä, ja organisaatioon kuuluu sihteeristö ja työryhmiä. Asean on suhtautunut varauksella PECC:iin huolenaan suurten teollisuusmaiden, kuten Japanin ja Yhdysvaltojen, dominanssin korostuminen näin laajassa organisaatiossa (Palmer 1991, 143).

Hallitustason yhteistyöhankkeet: SPF ja EAEC

Aseanin lisäksi Tyynen meren alueella on toinen subregionaalinen hallitustason foorumi. Lounaisen Tyynen meren maat perustivat vuonna 1971 SPF:n (South Pacific Forum), jonka tavoitteeksi asetettiin valtionpäämiestason keskustelut ja informaationvaihto koskien alueen yleisiä ongelmia. SPF:n jäsenmaat ovat Australia, Uusi Seelanti, Papua–Uusi-Guinea sekä Tyynen meren

saaristovaltiot (liite 1), ja sen vuosittaisissa kokouksissa on käsitelty yhä enemmän talousasioita. Jäsenmaille SPF:n rooli on tärkeä niiden neuvotellessa yhteisön ulkopuolisten maiden kanssa, ja järjestön puitteissa on luotu yhteistä politiikkaa alueella tehtyjen ydinkokeiden vastustamiseksi. Foorumin liitännäiselin on vuonna 1972 perustettu SPEC (South Pacific Bureau for Economic Cooperation), jonka tavoitteena on auttaa eteläisen Tyynen meren pienten kehitysmaiden taloudellista kehitystä ja taloussuhteita Australian ja Uuden Seelannin kanssa. SPEC:n puitteissa ulkomaankaupan tulleja on jo alennettu ja poistettu jäsenmaiden väliltä (IBDR 1991, 291).

Malesian pääministeri Mahathir Mohamad ehdotti EAEG:n (East Asian Economic Group) perustamista vuonna 1990 ajatuksenaan muodostaa Itä-Aasian maiden kauppablokki vastineeksi Euroopan unionille ja Naftalle. Ehdotus ei kuitenkaan saanut riittävää kannatusta kaikissa Aseanmaissa ja Japanissa. Osa Itä-Aasian maista ei halunnut heikentää Yhdysvaltojen turvallisuuspoliittista vaikutusta alueella (Singh 1992, 7). Ehdotusta vastustivat voimakkaasti myös Yhdysvallat, Kanada, Australia ja Uusi Seelanti, koska ne olisivat jääneet ryhmittymän ulkopuolelle. Seuraavana vuonna Malesia väljensi aloitteen sisältöä ja vaihtoi sen nimen EAEC:ksi (East Asian Economic Caucus). Aseanin ministerikokouksessa vuonna 1992 jäsenmaat sopivat, että EAEC voi toimia Apec-neuvotteluihin osallistuvien Aasian maiden valmistavana elimenä (Antolik 1992, 146). Yhdysvallat on pysynyt EAEC:ta vastustavalla kannalla.

Kohti Tyynen meren yhteisöä? Apec

Australian pääministeri Bob Hawke ehdotti vuonna 1989 hallitusten välisen muodollisen keskustelu- ja konsultaatiofoorumin perustamista Aasian–Tyynen meren alueelle. Aloite syntyi PECC:n toiminnan tuloksena, ja jo saman vuoden lopulla pidettiin Apecin (Asia–Pacific Economic Cooperation) ensimmäinen ministerikokous. Apecin perustajajäsenet olivat Australia, Uusi Seelanti, Yhdysvallat, Kanada, Japani, Etelä-Korea ja Asean-maat. Tavoitteena oli edistää multilateraalisten Gatt-neuvottelujen etenemistä, eikä perustaa alueellista kauppablokkia. Neljänä perättäisenä vuonna järjestetyissä ministeritapaamisissa käsiteltiin globaaleja vapaakauppakysymyksiä. Samalla Apec laajeni alueellisesti: vuonna 1991 siihen liittyivät Kiina, Taiwan ja Hongkong.

Ennen Yhdysvalloissa pidettäväksi kaavailtua viidettä Apec-ministerikokousta Bill Clinton oli ehdottanut, että myös maiden korkein johto voisi tavata kokouksen puitteissa epävirallisesti kes-

kustellakseen alueen talousasioista. Aloitte osoitautui menestykseksi: Apec-kokous Seattlessa 14.–20.11.1993 huipentui maiden johtajien kahden päivän mittaisiin neuvotteluihin. Se oli ensimmäinen tilaisuus, jossa näin suuri joukko Tyynen meren maiden johtajia kokoontui keskustelemaan talouspoliittisista kysymyksistä. Esimerkiksi Yhdysvaltain ja Kiinan presidentit tapasivat toisensa ensimmäistä kertaa Kiinan Taivaallisen rauhan aukion vuoden 1989 mielenosoituksen jälkeen. Maiden suhteita olivat viime vuosina vaikeuttaneet ihmisoikeuskysymysten lisäksi kiistat asekaupoista (Himma 1993).

Huippukokousta sävyttivät myös muut ulkopolitiittiset jännitteet. Malesian pääministeri Mahatir boikotoi Seattlen kokousta ja varoitti muodostamasta Yhdysvaltain johtamaa kaupparyhmittymää, joka olisi haitallinen Aasialle (Awanohara 1993, 13). Malesian edustajana Seattlessa oli maan ulkomaankauppaministeri. Kokoukseen eivät saapuneet myöskään Hongkongin ja Taiwanin päämiehet, koska Kiina oli vastustanut sitä maiden epäitsenäiseen poliittiseen asemaan vedoten. Maat lähettivät Seattleen sen sijaan alemman tason edustajat (Ching 1993, 48).

Apecin Seattlen kokouksen julkaisema ainoa konkreettinen talousasioita koskeva lausunto koski maailmanlaajuisia Gatt- neuvotteluja. Apecministerit painottivat Gattin Uruguayn kierroksen neuvottelujen tärkeyttä ja loppuunsaattamista aikataulun puitteissa ja esittivät voimakkaan julkilausuman eurooppalaisten painostamiseksi yhteistyöhön neuvotteluissa. Apec-maat hyväksyivät ns. Blair House Accordin, jonka tavoitteena on maataloustuotteiden kaupan vapauttaminen Yhdysvaltain ja Euroopan välillä. (Awanohara 1993, 13)

Yhdysvallat ja Australia ajoivat kokouksessa Tyynen meren maiden tiiviimpää yhteistyötä ja konkreettisia kaupan esteiden poistoja ja ehdottivat vapaakauppa-alueen perustamista vuonna 1996 (Lindholm 1993). Aasian maat vastustivat tätä perustellen kantaansa sillä, että niiden talouskehityksissä on eroja ja ne tarvitsevat eritasoisia tullisuoja turvaamaan teollisuutensa ja maataloutensa kehityksen (Chen 1993, 2). Huolimatta eroavaisuuksista maiden näkemyksissä koskien Apecin yhteistyön laajuutta ja syvyyttä, Apecjohtajat saavuttivat yhteisen mielipiteen järjestön roolista lähitulevaisuudessa. Keskustelujen tuloksena Apec päätettiin pitää edelleen löyhänä talousyhteisönä ja neuvotteluryhmänä, jossa päätöksenteko perustuu konsensukseen (HS 22.11.1993).

Seattlen huippukokouksen ansiona voidaan pitää itse Apecin tulevaisuuden hahmottumista. Indonesian presidentti Suharto tarjoutui järjestä-

mään seuraavan Apec-kokouksen Jakartassa. Lisäksi ministerit päättivät hyväksyä Meksikon ja Papua-Uusi-Guinean jäseniksi vuonna 1993 ja Chilen vuonna 1994. Yhdysvallat ja Kanada ovat ajaneet Meksikon, ja Australia Papua-Uusi-Guinean jäsenyyttä. Malesia ja Indonesia puolestaan ovat kannattaneet Chilen ottamista järjestöön, koska se täyttää Apec-jäsenyyden vaatimukset avoimella talouspolitiikallaan ja vahvoilla yhteyksillään muihin Apec-talouksiin. Lisäksi Chile edustaa järjestössä kehitysmaita, mikä tasapainottaa teollisuusmaiden ja NIC-maiden (newly industrialized countries) ylikorostusta Apecissa (Awanohara 1993, 13).

Lopuksi

Alueellisten kaupparyhmittymien ja bilateraalisten kauppasopimusten merkitys kasvoi 1980-luvulla kaikkialla maailmassa. Tyynen meren maiden keskinäisen kaupan, investointien, teknologiansiirron ja rahoituksen volyymi kasvoi voimakkaasti ja lisäsi alueen dynamiikkaa ja tärkeyttä maailmantaloudessa (Lecraw 1991, 36). Samalla alueelliset yhteistyöhankkeet alueella kehittyivät ja laajenivat. Tyynen meren suurtaalousalueella ei kuitenkaan ole varsinaisia kauppablokkeja, vaan maiden väliset hallitustason keskustelut käydään edelleen suhteellisen löyhissä puitteissa. Sen sijaan ulkomaankauppa alueella kasvaa jatkuvasti lisäten vuorovaikutusta ja yhteyksiä maiden talouksien välillä.

Asean-maiden varovainen suhtautuminen Apeciin ja sen edeltäjiin voidaan nähdä Aseanin »identiteettiongelmana» (Crone 1991, 45). Asean oli kahden vuosikymmenen ajan keskeinen taloudellinen yhteistyöinstituutio Tyynen meren alueella, ja vasta viime vuosina alueelle alkoi muodostua kilpailevia foorumeja kansainvälisen yhteistyön nimissä. Tämä aiheuttaa huolta Aseanin kaltaisessa kehitysmaaorganisaatiossa sen oman aseman heikkenemisestä.

Apec on alueellisesti laajin yhteistyöorganisaatio Tyynen meren alueella – siihen kuuluu valtaosa alueen maista. Apec edustaa suurta potentiaalia globaalissa taloudessa: jäsenmaissa elää noin 40 % maapallon väestöstä ja niissä tuotetaan noin puolet maailman bruttokansantuotteesta. Kansainvälisestä kaupasta Apec-maiden osuus noin 40 %. Kun alueella ovat lisäksi maailman talouskasvun polttopisteet, ja Euroopan talouskasvu on suhteellisen hidasta, Tyynen meren suurtaalousalueen markkinoiden kasvun ja integraation voidaan odottaa yhä jatkuvan. Erot maiden talouskehityksessä hidastavat jäsenmaiden hallitustason integraatiota, mutta mikäli globaa-

lin poliittisen talouden kehitys on tulevaisuudessa suotuisa ja myös valtiotason yhteistyö Tyynen meren alueella syvenee, ajatus *Pacific community*stä saattaa muuttua todeksi.

Kiitokset

Kiitän lämpimästi KTM Sirkku Saarista tämän artikkelin aineiston keruussa saamastani avusta. *I want to express my warmest thanks to Sirkku Saarinen M.Sc.(Econ.) or her help in gathering material for this article.*

KIRJALLISUUS

- AS (1992). Accompanying Statement of the Ninth General Meeting of the Pacific Economic Co-operation Council. *ASEAN Economic Bulletin* November, 250–255.
- Albrecht, Anthony C. (1990). Economic Cooperation in the Asia-Pacific Region: The Southeast Asia Dimension. *Teoksessa* Hardt, John P. & Young C. Kim (eds.): *Economic Cooperation in the Asia-Pacific Region*, 109–122.
- Antikainen-Kokko, Annamari (1988). *ASEAN-integraation poliittinen ohjautuvuus*. Yleisen valtiopöytäkirjan lisensiaatitutkimus. Poliitikantutkimuksen ja sosiologian laitos. Turun yliopisto.
- Antikainen-Kokko, Annamari (1993). Market opening measures through regional institutions. Työpöytäkirja Nordic Association for Southeast Asian Studies (NASEAS) -konferenssissa *How Free Are the Southeast Asian Markets?*, järj. Åbo Akademin talousmaantieteen laitos, 10.–12.9., Turku.
- Antolik, Michael (1992). ASEAN's Singapore Rendezvous: Just Another Summit? *Contemporary Southeast Asia* 14:2, 142–153.
- Ariff, Mohamed (1992). ASEAN Free Trade Area (AFTA): Problems and Prospects. Työpöytäkirja Malaysian Economic Research (MIER) *National Outlook* -konferenssissa, 8.–9.12., Kuala Lumpur, Malesia.
- Asikainen, Mirkka & Katja Tiainen (1993). *ASEAN-liitto ja sen kolmen jäsenmaan Indonesian, Malesian ja Thaimaan talouden ja elintason kehitys 1980-luvulta nykypäivään*. Talousmaantieteen pro gradu -tutkielma. Kansantaloustieteen laitos. Helsingin kauppakorkeakoulu.
- Awanohara, Susumu (1993). Loose-Knit Family. *Far Eastern Economic Review* 156:48, 12–13.
- Chatterjee, Srikanta (1990). ASEAN Economic Co-operation. *Teoksessa* Broinowski, Alison (ed.): *ASEAN into the 1990s*, 58–82. The Macmillan Press Ltd. Hong Kong.
- Chen, David (1993). Asians wary of US goals within a Pacific community. *The Free China Journal* 10:68, 2.
- Chiang, Frank (1993). At Apec Summit, Everyone Won. *Far Eastern Economic Review* 156:49, 48.
- Crone, Donald (1991). ASEAN Searches for its Role in the 'New Pacific Order'. *Journal of Southeast Asia Business* 7:3, 40–45.
- Higgott, Richard (1993). Economic Cooperation: Theoretical Opportunities and Practical Constraints. *The Pacific Review* 7:2, 103–117.
- Hills, Carla (1992). NAFTA: Vad avtalet innebär. *Forum för ekonomi och teknik* 25:11, 20–21.
- Himma, Katri (1993). Clinton ja Jiang yrittävät parantaa Kiinan ja USA:n välejä. *Helsingin Sanomat* 18. marraskuuta, C2.
- HS 22.11.1993. Aasian maat eivät halua Apecista kauppaa-alueita. *Helsingin Sanomat* 22. marraskuuta, C3.
- HS 6.1.1994. Lommoja kiillotettuun julkisivuun. *Helsingin Sanomat* 6. tammikuuta, C2.
- IBDR = *The International Business Dictionary and Reference*. Presner, Lewis A. (ed.). John Wiley & Sons, Inc. USA 1991.
- Karvonen, Kyösti (1993). Paljon melua Naftasta. *Helsingin Sanomat* 14. syyskuuta, D3.
- Kettunen, Erja (1993a). The Process of Change in Southeast Asian LDCs towards Industrialization: The Role of the State. Työpöytäkirja yhteispohjoismaisella maantieteen jatkokoulutuskurssilla *Samfund i förändring*, järj. Roskilden yliopiston maantieteen laitos, 19.–28.4., Roskilde, Tanska.
- Kettunen, Erja (1993b). ASEAN Free Trade Area (AFTA): From Protection towards Freedom in Intra-Asean Trade?. Työpöytäkirja Nordic Association for Southeast Asian Studies (NASEAS) – konferenssissa *How Free Are the Southeast Asian Markets?*, järj. Åbo Akademin talousmaantieteen laitos, 10.–12.9., Turku.
- Kettunen, Erja & Sirkku Saarinen (1992). *Suomen ja Indonesian välinen kauppa*. Talousmaantieteen pro gradu -tutkielma. Kansantaloustieteen laitos. Helsingin kauppakorkeakoulu.
- Kettunen, Erja & Sirkku Saarinen (1993). *Yrityksen perustaminen Malesiaan ja Thaimaahan: taustatietoja etabloitujille*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-186.
- Kurus, Bilson (1993). Understanding ASEAN: Benefits and Reason d'Être. *Asian Survey* 33:8, 819–831.
- Lecraw, Donald J. (1991). Trading Blocks in Southeast Asia and the Pacific Rim: Implications for Business Operations. *Journal of Southeast Asia Business* 7:2, 36–52.
- Lindholm, Jari (1993). Aasian maat pelkäävät päätyvänsä USAn pelinappuloiksi. *Helsingin Sanomat* 20. marraskuuta, B10.
- Palmer, Norman D. (1991). *The New Regionalism in Asia and the Pacific*. Lexington Books. Massachusetts.
- Pangestu, Mari, Hadi Soesastro & Mubariq Ahmad (1992). A New Look at Intra-ASEAN Economic Co-operation. *ASEAN Economic Bulletin* March 1992.
- Pannell, Clifton (1985). Southeast Asia: Islands and Mainland. *Teoksessa* Hoy, Don R. (ed.): *Essentials of Geography and Development: Concepts and Processes*, 403–421. Charles E. Merrill Publishing Company and Bell & Howell Company. Columbus.

- Pöllänen, Olli & Ville Masalin (1993). Naftalla vaikutuksia suomalaisillekin yrityksille. *Lakimiesuutiset* 11/93, 34–35,48.
- Pöysä, Jorma (1993). Talous monipuolistuu rivakasti: Öljy ei ravistele enää Teksasia. *Kauppalehti* 17.12.
- Ramirez, Miguel (1993). Stabilization and Trade Reform in Mexico: 1983–1989. *The Journal of Developing Areas* 27:2, 173–190.
- Rigg, Jonathan (1991). *Southeast Asia: A Region in Transition. A thematic human geography of the ASEAN region*. Unwin Hyman Ltd. Cambridge.
- Rolls, Mark G. (1991). ASEAN: Where from and Where to? *Contemporary Southeast Asia* 13:3, 315–332.
- Salolainen, Pertti (1992). Meksikosta tie Yhdysvaltain markkinoille. *Talouselämä* 31/1992, 18.
- Sampovaara, Veijo (1993). Nafta herättää jäsenmais- saan odotuksia ja pelkoja. *Kauppapolitiikka* 4/93, 20–23.
- Singh, Daljit (1992). A Political Overview of South- east Asia. *Teoksessa* Singh, Daljit (ed.): *Southeast Asian Affairs 1992*. Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS). Singapore.
- Viirolainen, Pekka (1992). Pohjois-Amerikan teollisuus valmentautuu Nafta-sopimukseen. *Kauppapolitiikka* 3/92, 20–21.
- HAASTATTELUT**
- Apichart Chinwanno, Ph.D (Oxon). Thaimaan ulko- ministeriö, Asean-asioiden osasto. 17.12.1992 Bangkok.
- Aswin Darwis, johtaja. Indonesian kansallinen Asean- sihteeristö (ASEAN National), Ulkomaanasioiden osasto. 26.11.1992 Jakarta.
- Blomqvist Hans, tutkija. Kaakkois-Aasian tutkimus- keskus ISEAS (Institute of Southeast Asian Stud- ies). 16.11.1992 Singapore.
- Merlyn Kasimir, varajohtaja. Malesian ulkomaankaup- pa- ja teollisuusministeriö MITI. Kansainvälisen kaupan osasto. 8.12.1992 Kuala Lumpur.
- Mohd Hassan Bal. Malesian ulkoministeriö. ASEAN- Malesia -osasto. 4.12.1992 Kuala Lumpur.
- Pesonen Ensio, Suomen kaupallinen sihteeri Singapo- ressa. Suomen suurlähetystön kaupallinen osasto. 11.11.1992 Singapore.
- Rahayubudi, osastonjohtaja. Indonesian kauppaminis- teriö, Kaupan tutkimus- ja kehittämisosasto. 20.11.1992 Jakarta.
- Syed Mohd Shahrudin. Malesian teollisuuden kehittä- mislaitos MIDA, Teollisuuden edistämisosasto. 9.12.1992 Kuala Lumpur.
- Voon Phin-Keong, Ph.D (Hull), professori. Malaijan yliopisto (Universiti Malaya), Maantieteen laitos. 4.12.1992 Kuala Lumpur.

Liite 1. Tyynen meren maiden alueellisia organisaatioita.

Appendix 1. Regional organizations of the Pacific Rim.

lyhenne	nimi	vuosi	jäsenmaat
Apec	Asia-Pacific Economic Cooperation	1989 1991 1993 1994	Australia, Brunei, Etelä-Korea, Filippiinit, Indonesia, Japani, Kanada, Malesia, Singapore, Thaimaa, Uusi Seelanti, Yhdysvallat + Hongkong, Kiina, Taiwan + Meksiko, Papua-Uusi Guinea + Chile
Asean	Association of Southeast Asian Nations	1967 1984	Filippiinit, Indonesia, Malesia, Singapore, Thaimaa + Brunei
Afta	Asean Free Trade Area	1993	Asean-maat
Nafta	North American Free Trade Agreement	1994	Kanada, Meksiko, Yhdysvallat
Paftad	Pacific Trade and Development Conference	1968	Australia, Brunei, Chile, Etelä-Korea, Filippiinit, Hongkong, Indonesia, Japani, Kanada, Kiina, Malesia, Meksiko, Peru, Singapore, Thaimaa, Taiwan, Uusi Seelanti, Yhdysvallat
PBEC	Pacific Basin Economic Council	1967	Australia, Chile, Etelä-Korea, Fidzi, Filippiinit, Hongkong, Japani, Kanada, Malesia, Meksiko, Peru, Taiwan, Uusi Seelanti, Yhdysvallat
PECC	Pacific Economic Co-operation Conference	1980 1991	Australia, Brunei, Etelä-Korea, Filippiinit, Indonesia, Japani, Kanada, Kiina, Malesia, Singapore, SPF-saarivaltiot, Taiwan, Thaimaa, Uusi Seelanti, Venäjä, Yhdysvallat + Chile, Hongkong, Meksiko, Peru
SPF	South Pacific Forum	1971	Australia, Cookinsaaret, Fidzi, Kiribati, Länsi-Samoa, Nauru, Niue, Papua-Uusi Guinea, Salomosaaret, Tonga, Tuvalu, Uusi Seelanti

Lähteet: The Far East and Australasia 1994
The International Business Dictionary and Reference 1991
Accompanying Statement of the 9th General Meeting of the PECC
Far Eastern Economic Review, 2 Dec 1993